

LUONTOPANEELIN LAUSUNTO KOSKIEN LIIKETOIMINNAN PERUSTUTKINNON PERUSTEIDEN LUONNOSTA

Luontopaneeli kiittää lausuntomahdollisuudesta koskien liiketoiminnan perustutkinnon perusteiden luonnosta.

Luonnon monimuotoisuus on häviämässä kovaa vauhtia ja luontokato onkin nostettu ilmastonmuutoksen rinnalle yhdeksi suurimmista ihmiskuntaa uhkaavista riskeistä (WEF 2022). Ilmastomuutos on onnistuneesti otettu huomioon monessa yhteiskunnan toiminnassa, mutta luontokatoa ei ole sen vakavuus huomioiden nostettu vielä riittävän hyvin esille. Lisäksi ilmastonmuutoksen torjunnalla on mahdollista aiheuttaa haittaa luonnolle, mikäli luontokatoa ei ole otettu toimissa huomioon (UN 2019, Pörtner ym. 2021). Nämä ongelmat ovat toisiinsa limittyneitä ja ne tulee ratkoa aina yhdessä. Tutkintojen kestävyysopinnoissa tulisivat nostaa luontokadon torjunta keskusteluun aina kun ilmastonmuutoksesta puhutaan. Tämän lisäksi luonnon monimuotoisuus tulisi käsitellä opinnoissa myös omana asianaan, kaiken elämän perustana, joka edellyttää huomioimista myös tilanteissa, joissa luontokato on pystytty pysäyttämään. Viime vuoden joulukuussa järjestetyssä COP15-kokouksessa Suomi on sitoutunut sekä luontokadon pysäyttämiseen vuoteen 2030 mennessä että luonnon monimuotoisuuden tilan edistämiseen ennen ja jälkeen tämän rajapyykin. Tällä hetkellä suurella osalla Suomen väestöstä on heikot mahdollisuudet ymmärtää luonnon monimuotoisuutta, luontokatoa ja ilmastonmuutosta siten, että he voisivat toimia tietoperustaisesti suhteessa näihin ilmiöihin. Vastakkainasetteluja tietopohjaisesti puutteellisten näkemysten välille rakentuu helposti, mikä heikentää ympäristövastuullisen kansalaisyhteiskunnan kehitystä. Tilannetta voidaan parantaa kattavalla ympäristökasvatuksella ja -koulutuksella, joka ulottuu kaikille koulutusasteille ja -aloille (Ahlvik ym. 2021).

Ammatillisten perustutkintojen arvoperustan mukaan tutkinnoissa ”rakennetaan osaamisperustaa ympäristön ja kansalaisten hyvinvointia edistävälle taloudelle”. Luontopaneelin mielestä tämä on hyvä ja oikea huomio, olettaen, että ympäristö ymmärretään laajasti tarkoittamaan luontoa ja ilmastoa, sekä rakennetuissa että pääosin luonnonvaraisissa ympäristöissä. Tulevaisuuden työelämässä ympäristöasioihin (luonto ja ilmasto) tullaan törmäämään entistä enemmän. Valtiot, organisaatiot ja yritykset (Business for Nature 2022, Peura ym. 2023) laskevat tulevaisuudessa hiilijalanjälkensä lisäksi myös luontojalanjälkeään ja tämä tulee vaikuttamaan toiminnan muotoihin. Luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon käsitteleminen kaikissa tutkinnoissa on näin ollen perusteltua. On tärkeää antaa opiskelijoille valmiuksia tehdä luonnon monimuotoisuuden tilaan myönteisesti vaikuttavia päätöksiä tulevassa työssään.

Arvoperustaliitteen lisäksi luonnon monimuotoisuus on mainittu ammatillisten tutkintojen yhteisissä osissa vain kerran (ammatillisten perustutkintojen pakollisten yhteisten opintojen ”yhteiskunta- ja työelämäosaaminen”, kestävän kehityksen edistäminen). Tämän tutkinto-osan tavoitteet ovat hyvät, mutta ne eivät ole riittäviä laajuudeltaan kaikkien tärkeiden asiakokonaisuuksien käsittelemiseksi. Luonnon monimuotoisuus olisi nostettava erikseen kestävän kehityksen teeman alta käsiteltäväksi omana kokonaisuutenaan.

Ammatillisten perustutkintojen yhteisissä vapaavalintaisissa opinnoissa ilmastonmuutos on otettu hyvin huomioon ilmastovastuullinen toiminta -opintokokonaisuudessa. Sisällöt kyseisessä kokonaisuudessa ovat monipuoliset ja tavoitteet pääosin toimivia. Vastaavanlainen kokonaisuus toimisi myös luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon käsittelemiseen. Koska luonnon monimuotoisuutta ei kuitenkaan ammatillisten opintojen yhteisissä osissa mainita näitä muutamia kertoja lukuun ottamatta, tulisi sen näkyä tutkintojen muissa osissa. Tutkinnoissa olisi tärkeää

tunnistaa ainakin oman ammattialan keskeiset riskit luonnon monimuotoisuuden heikentämiselle, mahdollisuudet luonnon monimuotoisuuden tilan parantamiselle, sekä ammatilliset mahdollisuudet vaikuttaa alan kehitykseen luonnon monimuotoisuuden tilan edistämiseksi. Lisäksi luonnon itseisarvo tulee tunnistaa.

Useissa perustutkinnoissa luonnon monimuotoisuuteen vaikuttavien aiheiden käsitteleminen jää tasolle, jossa puhutaan yleisesti kestävästä kehityksestä, jätteiden määrän vähentämisestä sekä kierrättämisestä. Liiketoiminnan perustutkinnon perusteissa toimiminen työssä kestävyysarvojen ja periaatteiden mukaisesti on mainittu lähes kaikissa tutkinnon osissa, kierrättäminen muutamassa tutkinnon osassa (2.1. Liiketoimintaympäristössä toimiminen, 2.13. Liiketoiminnan logistiikka) kuten myös hävikin pienentäminen (2.13. Liiketoiminnan logistiikka, 2.15. Myymälässä toimiminen). Tutkinnon suorittaneen osaamiseen on kirjattu kuuluvaksi kestävä kehityksen osa-alueiden (ekologinen, sosiaalinen, kulttuurillinen ja taloudellinen näkökulma) toteutumisen edistäminen omalla toiminnalla. Lisäksi perustutkinnon perusteiden luonnoksessa mainitaan vastuullisen liiketoiminnan organisaatiolle tuottamien hyötyjen tunnistaminen (2.1), toiminnan kestävyttä parantavien mahdollisuuksien tunnistaminen omassa työssä (2.2, 2.23), perehtyminen organisaation vastuullisuusohjeisiin (2.15), perehtyminen organisaation vastuullisuus ja kestävyysarvoihin sekä niiden vaikutuksiin asiakaskokemuksessa (2.4), tuotteiden tai palveluiden ympäristövaikutusten selvittäminen (2.5, 2.16), tuotteen tai palvelun ympäristövaikutuksista viestiminen vastuullisesti (2.5), tuotteen tai palvelun ympäristövaikutusten tiedon hyödyntäminen (2.5), asiakkaalle eettisten ja vastuullisten finanssipalveluratkaisuiden esittelemisen, neuvomisen ja myymisen (2.6), sekä ostajien vastuullisuus- ja kestävyysarvojen ja niiden yhteyden ostopäätökseen tunnistaminen (2.16).

Luontopaneeli katsoo, että vaikka useat tutkinnon osat tuottavat vastuullisuus- ja kestävyysosaamista, monien osien osalta jää hieman epäselväksi, millaisia kestävyden ja vastuullisuuden painotuksia niihin tarkemmin liitetään. Luontopaneeli ehdottaakin, että liiketoiminnan perustutkinnon perusteissa määriteltäisiin esitettyä tarkemmin, mitä vastuullisuuteen ja kestävyteen liittyviä ilmiöitä erityisesti käsitellään eri tutkinnon osien yhteydessä. Samalla tulisi varmistaa, etteivät liiketoiminnan kytkökset luontokatoon jää liian vähäiselle käsittelylle tutumpien vastuullisuusteemojen rinnalla. Liiketoiminnan vaikutuksia luontokatoon ja toisaalta mahdollisuuksia luonnon monimuotoisuuden tukemiseen tulisi käsitellä tutkinnossa selkeästi eikä tule olettaa, että aihe nousee esiin riittävällä tasolla, jos käsitellään yleisemmin esimerkiksi toiminnan ympäristövaikutuksia. Kestävyys ja vastuullisuus sisältävät hyvin laajasti erilaisia näkökulmia ja tavoitteita (liittyen esim. ekologiseen jalanjälkeen, työntekijöiden oikeuksiin tai vaikkapa vero-oikeudenmukaisuuteen). Ymmärrys eri toimintojen vaikutuksesta luontokatoon on monilta osin liiketoiminnassa vielä melko vähäistä ja siksi on tavallista, että luontokatoon liittyvät asiat eivät ole toistaiseksi saaneet riittävästi huomiota, kun on käsitelty liiketoiminnan kestävyttä ja vastuullisuutta.

Opiskelijoiden arvioinnissa kiitettävään (5) suoritukseen opiskelijan on esitettävä työhön ja toimintaympäristöön liittyviä perusteltuja kehitysehdotuksia työyhteisössä omaan työhön liittyvissä asioissa. Luonnon monimuotoisuuden kannalta tämä tarkoittaa luonnonvarojen käytön vähentämisen lisäksi myös uusien ympäristöystävällisempien laitteiden, materiaalien, kemikaalien ja työtapojen suosimista. Jotta opiskelijoilla on tarvittavat valmiudet työskennellä tulevaisuudessa tilanteessa, jossa luonnon monimuotoisuus otetaan kaikessa toiminnassa yhä keskeisempänä tekijänä huomioon, tulisi heillä olla hyvä käsitys työskentelynsä ympäristövaikutuksista. Työtavat tulevat väistämättä muuttumaan tulevaisuudessa paremmin luonnon monimuotoisuutta huomioiviksi, ja ymmärrys työn eri osien vaikutuksesta luontokatoa edistävänä tai hillitsevästä tekijänä auttaa ennakoimaan tulevia muutoksia työelämässä. Toisaalta kestävyysteemojen käsittely tutkinnoissa on myös haasteellista siksi, että kestävyystavoitteet voivat olla paikoin keskenään myös ristiriitaisia. Tutkinnoissa tulisi siksi

pyrkä käsittelemään myös tilanteita, joissa esimerkiksi ekologinen ja sosiaalinen etu risteävät keskenään.

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Tiina Onkila, Ilona Laine ja Outi Silfverberg.

Viitattu kirjallisuus:

Ahlvik L., Boström C., Bäck J., Herzon, I., Jokimäki J., Kallio K.P., Ketola T., Kulmala L., Lehikoinen A., Nieminen T.M., Oksanen E., Pappila M., Pöyry J., Saarikoski H., Sinkkonen A., Säöksjärvi I. & Janne S. Kotiaho. 2021. Luonnon monimuotoisuus ja vihreä elvytys. Suomen Luontopaneeli. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1.

Business for Nature 2022. Make it mandatory campaign. <https://www.businessfornature.org/make-it-mandatory-campaign>. Luettu 27.2.2023.

Peura M., El Geneidy S., Pokkinen K., Vainio V. & Kotiaho J.S. 2023. Väliraportti: S-ryhmän luontojalanjälki. JYU reports. DOI: <https://doi.org/10.17011/jyureports/2023/20>.

Pörtner H.O., Scholes R.J., Agard J., Archer E., Arneth A., Bai X., Barnes D., Burrows M., Chan L., Cheung W.L., Diamond S., Donatti C., Duarte C., Eisenhauer N., Foden W., Gasalla M.A., Handa C., Hickler T., Hoegh-Guldberg O., Ichii K., Jacob U., Insarov G., Kiessling W., Leadley P., Leemans R., Levin L., Lim M., Maharaj S., Managi S., Marquet P.A., McElwee P., Midgley G., Oberdorff T., Obura D., Osman E., Pandit R., Pascual U., Pires A.P.F., Popp A., Reyes-García V., Sankaran M., Settele J., Shin Y.J., Sintayehu D.W., Smith P., Steiner N., Strassburg B., Sukumar R., Trisos C., Val A.L., Wu J., Aldrian E., Parmesan C., Pichs-Madruga R., Roberts D.C., Rogers A.D., Díaz S., Fischer M., Hashimoto S., Lavorel S., Wu N. & Ngo H.T. 2021. IPBES-IPCC co-sponsored workshop report on biodiversity and climate change; IPBES and IPCC. DOI: 10.5281/zenodo.4782538.

UN 2019. UN / Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General, Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, (United Nations, New York, 2019).

WEF 2022. The Global Risks Report 2022 | World Economic Forum ([weforum.org](https://www.weforum.org)).